

La família Lambert, el primer turisme

Als anys vint del segle passat, Xàbia (Marina Alta) va viure l'arribada d'un suís, que, captivat pel paisatge natural i humà, va decidir establir-s'hi per sempre. Ell va ser un dels primers descobridors d'aquest trosset del litoral valencià que dècades més tard ha esdevingut un refugi benestant per a milers de ciutadans europeus.

CÈSAR PALAZUELOS

Desenes de milers de joves morts a les trinxeres, d'altres tants mutilats i destrossats per a tota la vida, una economia feta malbé, una il·lusió il·localitzable, la Belle Époque bombardejada. Aquest era el pa que s'hi donava, a París, un cop acabada la Gran Guerra (1914-1918). Mentrestant, a Xàbia (la Marina Alta) molts dels joves emigraven als Estats Units o Argentina en cerca d'un futur somiat. La fil·loxera havia acabat la relativa riquesa de l'exportació de la pansa. El caciquisme feia i desfeia com més de gust li venia la vida política i social. L'analfabetisme imperava.

El camí entre ambdós llocs el va mamprende el suís André Lambert l'any 1920. No era un camí iniciat per casualitat. Entre alguns il·lustrats d'aquella època –Lambert era un arquitecte de formació amb una vocació artística, humanística en general, de la qual va fer el seu *modus vivendi*– hi havia la convicció ferma de viatjar a la recerca de l'arcàdia desitjada. La fugida pretesa de la civilització del progrés *deshumanitzador* cap a altres societats menys avantguardistes, *no contaminades*, per no qualificar-les directament d'endarrerides. El Magreb o Andalusia solien ser les destinacions; Xàbia i la seua comarca, seria la descoberta.

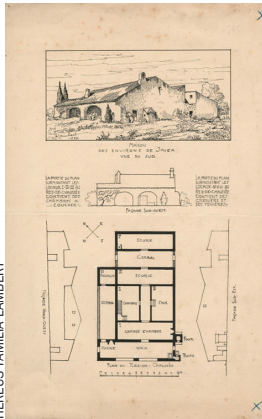
Sense pretendre-ho, aquests intel·lectuals van ser els iniciadors de l'establiment de milers i milers de ciutadans europeus en aquest territori. Una arribada que va trasbalsar la vida tradicional –sobretot des del punt de vista econòmic– i que amb el pas dels anys ha creat un mapa divers i només comparable a grans ciutats del món. A Xàbia, hi conviuen a hores d'ara més de vuitanta nacionalitats. Allà els europeus són els més nombrosos i la població no espanyola supera el 50%.

La troballa de la cala Blanca. Anteriorment André Lambert ja havia

EL TEMPS

Un paisatge de Xàbia d'André Lambert, arquitecte suís que trobà la seva Arcàdia a la Marina.

HEREUS FAMILIA LAMBERT

HEREUS FAMILIA LAMBERT

Obres de Lambert pare, a dalt (plànol i construcció típica) i Lambert fill (el Montgó i la costa).

HEREUS FAMILIA LAMBERT

HEREUS FAMILIA LAMBERT

viatjat a Catalunya i al País Valencià. En una de les estades a València es va topar al Cercle de Belles Arts amb Vicent Sanz de Bremond, qui, probablement sabedor de la seua inquietud per descobrir el seu *paradís*, en el qual establir-se, li “va indicar Xàbia, i m’animà a anar allí”, com va explicar anys més tard.

Deixava enrere els anys d’estudi a Munic, on havia conegut la gènesi d’artistes com ara Kandinsky o Klee; s’allunyava del passat amb el seu amic-germà Hans Diefenbach, mort a la Gran Guerra i qui va ser l’últim nòvio de Rosa Luxemburg; oblidava el París de l’emergència de grans artistes com ara Picasso; ho deixava quasi tot sense saber ben bé què trobaria.

El 20 de desembre de 1920, “un dia que va resultar decisiu per a la resta de la meua vida”, segons les seues paraules, André Lambert i la seua dona, Raquel Konstrinski, van comprar la casa, el seu exili voluntari per sempre, a mig camí entre la cala Blanca i el Portitxol –a 6 quilòmetres de Xàbia: més aïllament encara. Les runes sobre

les quals ell va construir –aconsellat també per son pare– molt més que un habitatge contempen tota la vall de Xàbia, la costa des de l’Arenal fins al cap de Sant Antoni, amb el Montgó al fons. Un territori semblant a l’Alt Empordà, però, sobretot, al litoral de les Balears: pinades i abancalaments que s’aboquen a la mar des de penya-segats esmorteïts per cales secretes.

El pare, també anomenat André Lambert, va arribar a Xàbia el 1922 i ací es va estar la major part del temps fins que va morir el 1929. Tot i ser protestant, finalment, després de no poques gestions, va poder ser soterrat al cementiri xabienc.

La impressió que va causar el paisatge natural –i humà– als Lambert la va explicar ben bé el pare en un dels articles publicats en *Xàbia, la mirada de un arquitecto (1922-1928)*. Un llibre amb un text introductor de l’arquitecte Vicent Garcia i amb edició a cura de Josep Monter, estudiós de la vida dels Lambert i tècnic del MuVIM, Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat. André Lambert (pare)

diu de Xàbia: “Em trobe en un medi absolutament aïllat de la resta del món”, i afegeix en un altre article: “La impressió de grandesa i de tranquil·litat d’aquesta regió es veu reforçada pel treball dels homes”. Uns homes que, segons ell, construeixen unes cases que són “el complement natural del terreny, en sorgeixen harmoniosament”.

Aquesta seducció paisatgística seria reflectida per ambdós, pare i fill, en milers de dibuixos, plànols, gravats, aquarel·les, llibres il·lustrats... en què detallaren les construccions típiques de Xàbia i tota la Marina Alta. Hi trobem molts riurats, edificacions l’arquitectura de les quals respon bàsicament a la necessitat que hi havia, a partir de la primera meitat del segle XX, d’assecar el raïm per convertir-lo en pansa. També retrataren l’arquitectura religiosa i la vida quotidiana en general. El llegat dels Lambert, dipositat ara al MuVIM, és el testimoni més ben il·lustrat de la vida d’aquest poble valencià des de la dècada dels vint fins a la dels seixanta.

Un poble que va quedar molt sorprès de l’arribada d’aquells forasters. I més encara del fet que s’hi establiren. “La presència d’un estranger és un esdeveniment; els xiquets ens seguien en massa, s’amuntegaven a les tendes on havíem de comprar alguna cosa o esperaven la nostra eixida; la llengua estrangera semblava atraure particularment la seua atenció i tractaven de captar àvidament tots els moviments de la boca i l’expressió del rostre”, contava Lambert (pare) en un relat quasi cinematogràfic. El seu fill seria conegut per sempre com el Francès. De fet, la cala que hi ha just al costat de la casa de la família és anomenada la cala del Francès per això.

El francès era la llengua que parlaven ell i la seua dona quan van arribar el 1920. Els coneixements del llatí, que dominava completament, li permetien –a ell– defensar-se amb el castellà. Amb el temps, però, André Lambert també va aprendre valencià, una llengua sobre la qual la seua filla, Milagros Boutan, ens conta, asseguda davant la xemeneia de la casa dels Lambert, que “a la gent de Xàbia li feia gràcia com parlàvem el valencià

mon pare i jo i fins i tot de vegades ens demanaven, i em demanen encara, que repetisca algunes paraules”. El parlar de Mila, com és més coneguda, té un deix afrancesat que el fa molt atractiu.

En llatí, francès i alemany estan redactats els diaris que al llarg de la vida va escriure Lambert i que han sigut estudiats amb afecte i passió per Josep Monter amb motiu de l'edició del catàleg de l'exposició “Els Lambert. Entre París i Xàbia” que ha tingut lloc al Mu-VIM fins el passat gener. Una mostra que recollia les vides dedicades a l'art de cinc generacions de la família.

El descobridor. A Mila li agrada dir que son “pare va ser el descobridor de Xàbia per a Europa”. I en gran part té raó. Abans d'arribar al poble amb la seua dona, Lambert va fundar a París *Janus*, una revista humanística escrita en llatí. De Xàbia estant va continuar editant-la i hi va publicar nombrosos articles sobre els costums i l'arquitectura de la zona. A més a més, tant ell com son pare van elaborar desenes d'escrits d'art i també d'arquitectura per a revistes europees. I en la majoria feien referència al poble i les virtuts que ells hi trobaven.

Aquesta difusió, així com tot el que contava ell mateix en les seues estades a París, va generar un interès per una població aleshores aïlladíssima del món (lluny de les carreteres principals, sense estació ferroviària i amb un port decadent superats els anys del comerç de la pansa); ningú no hi passava si no sabia on anava. Amb el temps, però, la *domus lambertina*, com li agradava anomenar-la, va esdevenir un *foyeur* cultural, en paraules de Josep Monter, on acudien intel·lectuals, artistes, diplomàtics...

Molts d'ells, sobretot francesos, captivats pel paisatge i per la bonhomia que descrivia Lambert, van decidir construir-se cases a Xàbia. Sovint ell n'era l'arquitecte i el mestre d'obres. Chimot (un prestigiós editor), Chaudun (director general de Duanes a França), Maurice Genevoix (escriptor)... i així una llarga llista.

Un il·lustrat conservacionista. No obstant això, André Lambert mai

La casa dels Lambert, en una imatge actual.

no va aplaudir l'arribada massiva de *turistes* a la seua arcàdia, més encara quan ja hi estava arrelat del tot. Se sentia un xabienc, més pròxim a la gent del carrer –hi va fundar una acadèmia d'ensenyament– que als qui tallaven el bacallà, dels quals fugia. Sobretot arran de la imposició del règim franquista, i això malgrat el seu tarannà conservador. Ell s'estimava el poble i més que res el paisatge humanitzat que havia construït aquell poble al llarg dels segles.

Aquesta admiració el va fer patir amb l'urbanisme massiu iniciat als anys cinquanta sense data concreta de caducitat. Hi va intervenir per mirar d'aturar l'enderroc de construccions tradicionals, de monuments històrics, i es va espantar dels primers gratacels de Benidorm, “l'aglomeració dels quals produeix veritable horror”, va escriure en el diari. En veritat, va ser un dels precursors del conservacionisme mediambiental i patrimonial al País Valencià. Un fet fonamental per a entendre també l'amistat que el va unir a un altre il·lustre veí del Portitxol de Xàbia, Guillermo Pons, qui, entre altres fites, va aconseguir la protecció del Saler de València i també del mateix paratge del Portitxol i la seua illa.

Després d'Andrés Lambert (mort el 1967) han sigut milers i milers els residents europeus que han triat Xàbia i la Marina Alta per a descansar. Tanmateix, pocs hi han sabut arrelar de la manera com ho va fer ell, fusionant la seua vida amb el paisatge que tant s'estimava: “... és la meua pàtria, perquè la pàtria no és la terra on un ha nascut sinó on un vol morir. Jo vull morir en aquesta terra que em va enamorar...”.

CÈSAR PALAZUELOS

És de Xàbia (Marina Alta), on viu i treballa, i té 34 anys. Li agrada escriure, més concretament en la seua llengua;

gaudeix llegint reportatges periodístics i l'alegra rebre telefonades dels amics. Fa uns sis anys, un conegut seu i aleshores coordinador d'EL TEMPS, Jaume Monzó, el va cridar per proposar-li col·laborar en la revista. D'aleshores ençà ha publicat en aquest setmanari articles sobre allò que considera “un espai d'informació únic en què es pot trobar allò que no llegiràs mai en un altre mitjà”.